

Forslag 3

Negativ sosial kontroll via digitale plattformer og psykisk vold

Tvangsekteskap er forbudt i henhold til straffeloven (strl) § 253, mishandling i nære relasjoner etter strl § 282, og grov mishandling i nære relasjoner etter strl § 283 er straffbart. Europarådets overvåkningskomité GREVIO uttaler i sin siste rapport at Norge bør ha en egen bestemmelse om psykisk vold i straffeloven for å ivareta Istanbulkonvensjonen. Straffeloven mangler i dag en egen bestemmelse om psykisk vold.

Negativ sosial kontroll omfattes heller ikke av dagens straffelov, og Regjeringen oppnevnte 3. september 2021 et lovutvalg som skal utrede de samlede juridiske problemstillingene i saker som gjelder negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og psykisk vold. Lovutvalget startet sitt arbeid 7. februar 2022. Utredningen var planlagt levert innen 31. januar 2024, men denne fristen er utsatt til april 2024.

Lovutredningen er en oppfølging av tiltak 21 i handlingsplanen; Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Lovutvalget nevner i sitt mandat at Straffeloven har i dag ikke et eget straffebud som eksplisitt forbyr psykisk vold. Psykisk vold kan falle inn under blant annet straffeloven § 253 om tvangsekteskap og straffeloven § 282 om vold i nære relasjoner. Det er grunn til å utrede om personer som rammes av psykisk vold har tilstrekkelig rettsvern, og om Norge oppfyller Istanbulkonvensjonens forpliktelse om å kriminalisere psykisk vold. Det bør også vurderes om æresmotiv bør tas med som et straffeskjerpene moment i straffeloven. I en dom fra 2019 uttalte Høyesterett at trusler med bakgrunn i æresmotiv må tas på alvor, og at det gjør seg gjeldende sterke allmennpreventive hensyn. Høyesterett uttalte videre at æresmotiv får særlig betydning for straffutmålingen, fordi dette underbygger truslenes alvor, og fordi slike trusler ikke er situasjonsbestemte, men vedvarer over tid. Ufrivillige utenlandsopphold er også en vedvarende utfordring. Noen barn og unge blir tatt med til utlandet mot sin vilje. Motivene bak slike opphold varierer. Noen opplever også å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Regjeringens handlingsplan Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024) behandler ikke negativ sosial kontroll via digitale plattformer.

Den 28. april 2023 gjennomførte IMDI en undersøkelse av erfaringer med digital negativ sosial kontroll og æresrelatert vold hos utsatte unge personer med innvandrerbakgrunn. Det bemerkes at undersøkelsen i hovedsak er basert på intervjuer med unge som har vært utsatt for digital negativ sosial kontroll, intervjuer med aktører som arbeider med å bistå utsatte, samt en begrenset spørreundersøkelse. Det nevnes tydelig at undersøkelsen ikke gjenspeiler digital negativ kontroll blant majoritetsungdom.

Lovutvalget nevner i sitt mandat at de skal vurdere om begrepet negativ sosial kontroll bør tas inn i relevant regelverk, som barnevernloven, utlendingsloven og straffeloven, inkludert om det er behov for regelverksendringer for å tydeliggjøre:

- når negativ sosial kontroll utløser meldeplikt til barneverntjenesten eller tiltak etter barnevernloven,
- når negativ sosial kontroll utgjør et brudd på barnelovens bestemmelser om foreldreansvar og barns medbestemmelsesrett,
- når negativ sosial kontroll utløser avvergingsplikten eller er straffbar etter straffeloven, og
- når negativ sosial kontroll innebærer at det kan gis oppholdstillatelse etter utlendingsloven.

Det er svært bekymringsfullt at negativ sosial kontroll via digitale plattformer ikke tas like alvorlig, og at undersøkelsen/rapporten fra IMDI viser hvor lite kunnskap vi har om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold via digitale plattformer. Men har vi tenkt på hvordan tvangsekteskap, frihetsberøvelse, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll oppstår i takt med teknologiens utvikling?

Aktører fra frivillige organisasjoner beskriver en gruppe unge som er særlig utsatte. Det gjelder personer med kort botid i Norge, svake språkferdigheter i norsk, lite nettverk, svak systemforståelse og lite digital kompetanse. Som en minoritet i minoriteten, er skeive personer også en ekstra utsatt gruppe står det i IMDI sin rapport på side 6.

Hvordan kan vi forholde oss til en slik påstand når vi har så lite kunnskap og undersøkelser? Har vi undersøkt hvordan kunstig intelligens kan skape videoer, telefonsamtaler og meldinger som om det er du som står bak?

Hva skal en voldsutsatt gjøre i dette tilfellet når en voldsutøver benytter anledningen og truer med innhold som voldsutsatte har ingen anelse om?

Har vi undersøkt hvor enkelt det er å laste ned spionapper og forfølge eks, kjæreste, ektefelle og datter?

Har vi undersøkt hvordan smarte teknologi-orienterte foreldre som regulerer sosiale medier og sørger for at ungdommen manipuleres; slik at ungdommen velger den ektefellen familien ønsker til? Ville ungdommen tatt samme beslutningen hvis ungdommen visste at det var en manipulasjon via sosiale medier og at vedkommende ikke var den personen ungdommen trodde?

Det er mange tiltak, men ingen refererer til spionapper som benyttes til å spore/overvåke voldsutsatte eller ofre i forkant av et tvangsekteskap. Heller ikke tar undersøkelsene/rapportene og handlingsplanene stilling til AI/KI og kunstige videoer/bilder/telefonsamtaler/meldinger som kan misbrukes for å utøve negativ sosial kontroll. Stovner Arbeiderparti mener at slike spionapper må være straffbare, og bestemt forfølgelse og påvirkning av mennesker gjennom digitale plattformer/sosiale medier må ha et rettsvern. Vi må fremme holdningsendringer via lovregulering og informasjon.

Vedtak: Uttalelsen vedtatt og oversendes til Oslo Arbeiderparti og stortingsgruppa, og årsmøtet ber om at negativ sosial kontroll og psykisk vold via digitale plattformer settes på sakskartet på et snarlig representantskapsmøte, og at en politisk uttalelse utarbeides.